

BOEKEN

Voor deze aflevering heb ik uit de laatste jaren een aantal besprekingen van (auto-)biografieën bij elkaar gebracht. De biografie is een door mij geliefd genre, zoals zal blijken uit de besprekingen. Hoewel voor de historicus de biografie geldt als een zgn. primaire bron, moet de werkelijke geschiedkundige waarde van deze werken niet overschat worden. Door de leeftijd van de auteur, zijn slechte of selectieve geheugen en de behoefte het eigen optreden op zijn minst toe te lichten zo niet te rechtvaardigen, blijken de memoires geschiedkundig niet altijd even juist. Toch kunnen zij als aanvullende informatie belangrijk zijn, bv. omdat beweegredenen, die op het moment van handelen vaak niet op papier werden gezet, nu wel uit de doeken worden gedaan.

Interessant zijn ze vooral waar in herinneringen een tijdsbeeld wordt geschetst.

Leuk worden ze wanneer je kort na elkaar biografieën leest van mensen die vroeger met elkaar te maken hadden en in verschillende kampen thuishoorden.

Voor mijn plezier lees ik deze boeken, een gevoel overigens dat je als aankomend sociaal-wetenschapper wel eens verliest, omdat het een beeld geeft van een mens, een meestal strijdbaar, onafhankelijk, dwarsliggende figuur.

Want zoals de sociale geschiedenis vooral gaat over marginale bewegingen, treden er bij biografieschrijvers natuurlijke selecties op naar de meer uitzonderlijke figuren. Die dan vaak nog goed kunnen schrijven ook.

Hoewel volgens me de goed-ingevoerde in de sociaal-politieke geschiedenis het leen te zal hebben aan lezing van (auto-)biografieën, raad ik zo ver een elke beginnende historici aan om een boek uit deze lijst te lezen. Juist de persoonlijke benadering geeft een goede ingang en betere aansporing tot verder lezen dan de veel verantwoordere, maar minder leesbare historische pil.

BOEK 1

Sam de Wolff, Voor het land van belofte, een terugblik op mijn leven, Nijmegen, 1978.

Prijs: f 22,50. (binnenkort te verwachten in uitgeverijrestanten)

Uit deze fotografische, dus identieke, herdruk van de biografie van Sam de Wolff (oorspronkelijke uitgave 1954) blijkt opnieuw de groeiende belangstelling voor de geschiedenis van de arbeidersbeweging.

Hoe vreemd is het te zien, hoe boeken, die eens nauwelijks verkochten, nu gretig afrek vinden; hoe personen, eens verguisd en ondergewaardeerd, nu pas de verdiende aandacht krijgen.

Zo Sam de Wolff, die als "niet-orthodox-marxist" steeds, eigenzinnig, een aparte plaats innam in de beweging.

Zijn boek is, met de historische noties en de tekenende beschrijving van het joods en socialistisch milieu, ook in zijn gewone taal een rijk stilistisch hoogtepunt, dat hopelijk nu wel zijn weg zal vinden naar grotere groepen lezers.

BOEK 2

Frits Reuter, De communistische partij van Nederland in de oorlogsjaren, Amsterdam, 1978. Prijs: f16,50.

Het is erg moeilijk een goed beeld te krijgen van het communistische verzet in de Tweede Wereldoorlog. Gebeurt dat vanuit de CPN of door niet-communistische geschiedschrijvers dan treedt er altijd vertekening op. Van de communistische verzetstrijders is een grote groep ondertussen geen partijlid meer. Voorzover zij hun herinneringen op papier laten komen worden die weer verkleurd door de rankunes overgehouden aan de latere partijtwisten. Dat alles wetend is het lezen van deze persoonlijke herinneringen van Reuter, vanaf 1943 lid van het leidende CPN-driemanschap en ondertussen ook ex-partijlid, een openbaring en verademing.

Op relativerende toon weet hij een objectief beeld te schetsen van de communistische rol in de Februari-staking; de verhouding tot andere verzetsgroepen; de grote nationale verbondenheid in het verzet én van de wisselvallige politieke koers van de CPN in het eerste naoorlogse jaar. Dat hij daarbij Paul de Groot regelmatig op de kritische koers neemt lijkt historisch gerechtvaardigd en zal de moderne CPN waarschijnlijk weinig verontrusten. De boekomslag belooft dat Reuters herinneringen belangrijk zijn voor de geschiedenis van het verzet én van de Nederlandse arbeidersbeweging. Ook hierin is het een uitzonderlijk boek, het maakt die belofte namelijk waar.

BOEK3

Hein Mol, Memoires van een havenarbeider, Nijmegen, 1980. Prijs: f 29,--

In 1898 kwam Hein Mol als 18-jarige in Rotterdam aan om in de haven als ongeschoold arbeider zijn fortuin te zoeken. De confrontatie van zijn rechtvaardigheidsgevoel en eigenzinnigheid met de sociale wantoestanden droegen er toe bij dat hij actief betrokken raakte bij de opkomst van de moderne vakbeweging. Later komt hij in dienst bij de NVV-bond en vertegenwoordigt hij de SDAP in de gemeenteraad. Zijn karakter veroorzaakt echter ook een langzaam groter wordende breuk met de beweging. Als de partijkrant een sollicitatie afwijst aksepteert hij het aanbod van het konkurrende "Dagblad van Rotterdam". Daarin schrijft hij in feuilletonvorm zijn memoires. Deze serie van de populaire Mol slaat zo aan dat zij in 1932 als brochure uitgegeven wordt, waarvan slechts een enkel exemplaar overbleef.

De Rotterdamse haven kent een geheel eigen traditie van arbeidersverzet waarbij actie altijd belangrijker is dan organisatie. Omdat de sociale geschiedenisbeoefening in Nederland vooral gericht is op organisaties is van de Rotterdamse situaties weinig bekend. Bij lezing zal een ieder de historische continuïteit opvallen. Daardoor heeft dit boek weinig ingeboot aan actuele waarde. Het is levensverhaal wordt vakkundig begeleid en nader toegelicht.

BOEK4

Jacq Engels, Zestig jaar socialistische beweging, Amsterdam, 1979. Prijs: f 34,50.

In ruim 60 jaar van sociaal-politieke activiteit is Engels, behalve betrokken bij de vakbeweging, lid geweest van veel linkse politieke partijen (o.a. van SDAP, CPN, PvdA en PSP). In al die partijen kreeg hij problemen omdat hij vasthield aan, wat hij zelf als rode draad ziet, zijn principieel pacifistisch socialisme, waarbij hij ook sterke nadruk legde op de ideële inhoud van het socialisme.

Anders dan men wellicht zou verwachten kijkt hij niet verbitterd en gedesillusioneerd terug op zijn leven. Zijn politieke activiteiten kwamen steeds voort uit een diepe innerlijke beweging, die hem iedere keer weer de kracht gaf door te vechten voor een betere maatschappij.

Met deze memoires heeft hij niet geprobeerd een prettig leesbaar anecdotisch en persoonlijk gekleurd boek te schrijven. Wel heeft Engels gekozen voor het geven van een tijdsbeeld, opgebouwd uit veel concreet feitenmateriaal, waarvoor wat hij zelf beleefde de bron is. In zijn werkzame leven heeft Engels ontzettend veel gepubliceerd; in dit boek grijpt hij uitgebreid terug op dat materiaal.

Tallose belangrijke gebeurtenissen en internationaal bekende figuren uit de arbeidersbeweging komen zo aan de orde.

Dit belangrijke boek geeft een goed inzicht in de zgn. "Derde-weg"-strooming in het Nederlands socialisme.

BOEK5

Ger Harmsen, Rondom Daan Goulooze, uit de geschiedenis van een beweging, Nijmegen, 1980. Prijs: f 25,--

Als een sociaal-historicus na 13 jaar de geleefdheid krijgt een studie heruit te laten geven komt niet vaak voor. Ger Harmsen, bekend als specialist in het Nederlandse Communisme, heeft gewetensvol van zo'n mogelijkheid gebruik gemaakt, door die heruitgave te toetsen aan kritieken, andere studies en nieuwe inzichten.

Daan Goulooze was een belangrijk, maar niet onomstreden communist, vanaf 1925 CPN-lid. Van zijn biografie heeft Harmsen een geschiedenis van een politieke beweging gemaakt, die zelf in samenhang met andere studies van Harmsen gezien moet worden. Op drie aspecten wordt de nadruk gelegd. Natuurlijk het leven van Daan Goulooze, dan de ontwikkeling van groepen voorafgaand aan de Russische Revolutie naar de CPN. Tenslotte het intern functioneren van de communistische internationale "Komintern". Goulooze was namelijk voor deze Komintern konstant, en onderhield tot ver in de Tweede Wereldoorlog radiografisch contact met Moskou. Het als avertissement laat het boek zich afspelen in de beschrijving hoe de Duitsers na de oorlog de Centrale-organisatie op te rollen. Het zou echter het boek onrecht aandoen, het niet te begrijpen voor niet-kommunisten is de trouw, door dik en dun, zelfs na royaal, aan de beweging n.l. de partij.

jaap de Jong